

Concentric Approach to History Teaching in Ukrainian Education: Traditions, Challenges, and New Perspectives

UDC 37.016:93/94

DOI: <https://doi.org/10.15421/172635>**Okhrimenko Oleksandr¹**Ph.D., <https://orcid.org/0000-0002-5646-4133>, ookhrimenko@kse.org.ua**Topolnytska Yuliia²**Ph.D., Assist. Prof., <https://orcid.org/0009-0009-2425-4551>, tischenkus@gmail.com¹ *Kyiv School of Economics (Kyiv, Ukraine)*² *Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)***Abstract.**

Relevance. The Russian-Ukrainian war, European integration, and the «New Ukrainian School» reform necessitate a rethinking of approaches to history education. The traditional linear-chronological model, separating the history of Ukraine and world history, shows signs of crisis, leading to fragmented student knowledge and hindering a holistic understanding of the past. Current challenges highlight the importance of finding models that more effectively shape national identity and civic competencies.

The purpose of the study is to analyze the potential of the concentric approach in Ukrainian school education, drawing on international experience and new regulatory documents.

Methods. Comparative analysis methods were used to juxtapose chronological, thematic, and concentric approaches. History education models of Great Britain, Finland, and Singapore were analyzed. An analysis of the «Conceptual Framework for Reforming History Education» (2024) was conducted.

Results. The study substantiates the effectiveness of the concentric approach, which involves a cyclical return to the study of historical epochs with a gradual deepening of content. A new structure of history education consisting of three levels is examined: adaptive-play (grades 1–4), basic problem-thematic (grades 5–9), and specialized (grades 10–12). The expediency of introducing a single Ukraine-centric course is argued, where national history is studied as an integral part of world history, bridging the gap between local and global contexts.

Conclusions. Implementing the concentric model allows for considering students' age psychology and shifting the emphasis from mechanical memorization of facts to developing critical thinking and civic responsibility. However, the reform's success depends on addressing several challenges: high-quality teacher retraining, creating new methodological support, and developing a competence assessment system.

Keywords: history education, concentric approach, Ukraine-centric course, New Ukrainian School, history teaching methodology, education reform, competence-based approach

Концентричний підхід до вивчення історії в українській освіті: традиції, виклики та нові перспективи

Охріменко Олександр¹, Топольницька Юлія²¹*Київська школа економіки (Київ, Україна)*²*Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)***Анотація.**

Актуальність. В умовах широкомасштабної російсько-української війни, динамічних євроінтеграційних процесів та активного впровадження реформи «Нова українська школа» (НУШ), українська система історичної освіти поставала перед необхідністю докорінних змін. Традиційна лінійно-хронологічна модель, що базується на розділенні курсів історії України та всесвітньої історії, виявляє ознаки кризи, спричиняючи фрагментарність знань учнівства та ускладнюючи формування цілісного розуміння історичних процесів.

Мета дослідження полягає в системному аналізі потенціалу концентричного підходу та оцінці перспектив його імплементації в українську шкільну освіту з урахуванням кращих світових практик.

Методи. Використано методи порівняльного аналізу для зіставлення хронологічного, тематичного та концентричного підходів. Проаналізовано моделі історичної освіти Великої Британії, Фінляндії та Сінгапуру. Здійснено аналіз «Концептуальних засад реформування історичної освіти» (2024).

Результати. Дослідження обґрунтовує ефективність концентричного підходу, який передбачає циклічне повернення до вивчення історичних епох із поступовим поглибленням змісту. Розглянуто нову структуру історичної освіти, що складається з трьох рівнів: адаптаційно-ігрового (1–4 класи), базового проблемно-тематичного (5–9 класи) та профільного (10–12 класи). Аргументовано доцільність запровадження єдиного україноцентричного курсу, де національна історія вивчається як невід'ємна складова світової, що дозволяє подолати розрив між локальним і глобальним контекстами.

Висновки. Імплементація концентричної моделі дозволяє врахувати вікову психологію здобувачів освіти і змістити акцент із механічного запам'ятовування фактів на розвиток критичного мислення та громадянської відповідальності. Водночас успіх реформи залежить від розв'язання низки викликів: якісної перепідготовки педагогічних кадрів, створення нового методичного забезпечення та розробки системи оцінювання компетентностей.

Ключові слова: історична освіта, концентричний підхід, україноцентричний курс, Нова українська школа, методика навчання історії, реформа освіти, компетентнісний підхід

Стаття надійшла / Article arrived: 17.11.2025

Схвалено до друку / Accepted: 22.12.2025

Вступ.

Актуальність. Сучасна система історичної освіти в Україні перебуває на етапі суттєвих трансформацій, зумовлених як внутрішніми викликами, так і зовнішніми чинниками. Російсько-українська війна, процес євроінтеграції, реформа «Нова українська школа» та утвердження української державності створюють новий контекст для переосмислення підходів до вивчення історії.

Традиційно вивчення історії в українських школах відбувалося за хронологічним принципом з виразним поділом на історію України та всесвітню історію. Таке структурування навчального матеріалу має глибоке історичне коріння, проте в сучасних умовах дедалі більше освітян, науковців та експертів ставлять під сумнів його ефективність. Основними аргументами критики є: фрагментація історичних знань, складність встановлення взаємозв'язків між українською та всесвітньою історією, переважання фактографічним матеріалом, недостатній розвиток критичного мислення та аналітичних навичок учнів.

Актуальність переосмислення підходів до вивчення історії підтверджується затвердженням у 2024 році Міністерством освіти і науки України Концептуальних засад реформування історичної освіти, які пропонують перехід до концентричної моделі та запровадження єдиного україноцентричного курсу історії. Ці зміни спрямовані на подолання недоліків традиційної системи та адаптацію історичної освіти до сучасних викликів.

Метою дослідження є аналіз концентричного підходу до вивчення історії в українській освіті, дослідження міжнародного досвіду (з особливим фокусом на фінській та сингапурській моделях) та оцінка перспектив впровадження концентричного підходу в контексті реформування історичної освіти в Україні.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій.

Питання ефективних підходів до вивчення історії досліджували як українські, так і зарубіжні науковці. Серед зарубіжних досліджень варто відзначити роботу Ібрагіма Турана (Turan, 2020), який аналізував погляди вчителів на переваги та недоліки хронологічного та тематичного підходів до вивчення історії на основі аналізу дискусій у соціальних мережах.

Важливі дослідження ефективності різних моделей вивчення історії здійснили також Харріс і Берн (Harris & Burn, 2016), які виявили, що 71% британських учителів історії не погоджуються з твердженням, що хронологічне вивчення забезпечує найкращий спосіб розвитку історичного розуміння учнями. Р. Стредлінг (Stradling, 1997) досліджував виклики викладання історії Європи XX століття та запропонував підходи до подолання цих викликів.

Фінську модель історичної освіти, що поєднує хронологічний та проблемно-тематичний підходи з елементами інтеграції, досліджували такі науковці, як Сіркка Ахонен, Юкка Ранта (Ahonen, Rantala, 2001) та Марко ван ден Берг (Löfström & van den Berg, 2012). Сингапурський досвід історичної освіти, зокрема використання спірального курикулуму та диференціації за академічними здібностями, був предметом дослідження міжнародних експертів з порівняльної педагогіки (Deng, 2013).

Серед нормативних документів, які визначають сучасний напрям реформування історичної освіти в Україні, ключовими є Концептуальні засади реформування історичної освіти (2024) та Державний стандарт базової середньої освіти (2020). Важливим практичним доробком є Модельна навчальна програма «Інтегрований курс історії та громадянської освіти. 7-9 класи» (Кафтан та ін., 2024), яка демонструє практичне втілення концентрично-хронологічного підходу.

Результати дослідження**Основні підходи до організації навчального матеріалу з історії.****Хронологічний підхід.**

Хронологічний підхід до вивчення історії є традиційним і найпоширенішим у світовій освітній практиці. Його суть полягає в послідовному викладі історичних подій та явищ у часовій послідовності, зазвичай від давнини до сучасності. Цей підхід ґрунтується на уявленні про лінійний розвиток історичного процесу та важливості розуміння причинно-наслідкових зв'язків між подіями різних епох.

У своєму дослідженні Ібрагім Туран (Turan, 2020) проаналізував погляди вчителів на переваги та недоліки хронологічного підходу. Серед основних переваг було визначено: легкість для розуміння, ефективність у навчанні хронології, можливість бачити зміни в часі, простоту в плануванні та організації навчання, можливість легко підготувати матеріали.

У традиційній системі освіти в Україні хронологічний підхід залишається домінуючим. Він знаходить своє відображення в структурі навчальних програм, підручників та інших матеріалів, де вивчення історії починається з давніх часів і завершується подіями недавнього минулого.

Тематичний підхід.

Тематичний підхід до вивчення історії передбачає організацію навчального матеріалу навколо ключових тем, проблем або концепцій, а не в хронологічній послідовності. Історичні події розглядаються не лінійно в часі, а через призму певних тематичних блоків, які можуть охоплювати різні історичні періоди.

Уперше тематичний підхід було запропоновано професором Чиказького університету Генрі

Моррісоном у 1926 році. Метою було не відмовитися від хронологічного підходу, а радше зосередитися на вивченні декількох ключових тем, які могли б надати учням більш глибоке розуміння історичних процесів.

За результатами дослідження Турана (Turán, 2020), вчителі визначили ряд переваг тематичного підходу, серед яких: більша відповідність для використання особистісно орієнтованих методів навчання, можливість розвивати навички критичного мислення, краще відображення різноманітності та різних точок зору, більша привабливість для учнів, здатність робити історію більш значущою.

Однак були визначені й недоліки: складність для вчителів у оволодінні цим підходом, менша ефективність у навчанні хронології, потенційна суб'єктивність у виборі тем, а також можлива плутанина для учнів, оскільки історичні періоди можуть вивчатися не послідовно. В Україні елементи тематичного підходу почали з'являтися з впровадженням реформи «Нова українська школа».

Концентричний підхід.

Концентричний підхід є альтернативою як хронологічному, так і тематичному підходам, хоча має спільні риси з обома. Його суть полягає в повторному вивченні тих самих історичних періодів на різних етапах навчання, але щоразу на новому, більш глибокому рівні.

За цим підходом, матеріал організовується за принципом концентричних кіл, де кожне наступне коло (концентр) розширює та поглиблює знання, отримані на попередньому етапі. На кожному новому рівні ті самі історичні періоди розглядаються з урахуванням зростаючого рівня зрілості учнів, їхніх когнітивних здібностей та здатності до абстрактного мислення.

Як зазначається в Концептуальних засадах реформування історичної освіти (2024), «принцип концентрів, який використовується в більшості держав ЄС, забезпечує повторюваність і поступову зануреність у найважливіші для власне історії питання та теми, враховує вікові особливості, можливості формування відповідних компетенцій у школярів». Концентричний підхід має низку переваг: він дозволяє враховувати вікові та психологічні особливості учнів, забезпечує поступове формування історичних знань та навичок, а також сприяє систематизації та узагальненню знань на кожному новому етапі навчання.

Міжнародний досвід організації вивчення історії.

Європейські моделі вивчення історії.

Європейський досвід викладання історії характеризується різноманітністю підходів, що відображають як загальноєвропейські тенденції, так і національні особливості освітніх систем. Спільною рисою для більшості європейських країн є прагнення до формування критичного мислення,

розвитку навичок аналізу історичних джерел та компетентісного підходу до навчання.

Британська модель вивчення історії є одним із прикладів успішного поєднання тематичного та концентричного підходів. У Великій Британії, особливо після впровадження «Шкільного історичного проєкту» (SHP) у 1970-х роках, широко використовується тематичний підхід, який зосереджується на розвитку історичних навичок та концепцій замість простого засвоєння фактів (Harnett, 2009).

Фінська модель вивчення історії вважається однією з найбільш інноваційних та ефективних. Вона поєднує хронологічний та проблемно-тематичний підходи з елементами інтеграції (Ahonen & Rantala, 2001). Ключовими особливостями фінської моделі є: феноменологічний підхід до навчання, який передбачає вивчення історичних явищ у їх комплексному взаємозв'язку з іншими сферами життя. Інтеграція історії з іншими суспільними дисциплінами, що дозволяє формувати цілісне уявлення про соціальні процеси. Акцент на розвитку критичного мислення, аналітичних навичок та здатності до історичної інтерпретації. Використання різноманітних джерел та активних методів навчання, включаючи проєктну діяльність та дослідницькі завдання (Löfström, 2012). Фінський національний основний курикулум визначає загальні цілі та компетентності, але залишає значну свободу вчителям у виборі конкретних тем, методів та матеріалів.

Сінгапурська модель вивчення історії.

Сінгапурська модель історичної освіти є яскравим прикладом концентричного підходу з чітким структуруванням за віковими категоріями. Особливості сінгапурської моделі вивчення історії: Система «потоків» навчання: Учні розподіляються за різними «потокками» навчання відповідно до їхніх академічних здібностей. Для кожного «потокку» розробляються адаптовані навчальні програми з історії, які враховують здібності та можливості учнів.

Спіральний курикулум: Навчальна програма з історії побудована за принципом «спіралі», коли певні теми та концепції повторюються на різних етапах навчання, але щоразу на вищому рівні складності. Інтеграція національної освіти та історичного навчання: Сінгапурська модель приділяє значну увагу формуванню національної ідентичності та громадянських цінностей через вивчення історії.

Підхід історичного дослідження: В останні роки сінгапурська історична освіта переорієнтувалася з передачі фактичних знань на розвиток дослідницьких навичок.

Оцінювання в сінгапурській історичній освіті включає як традиційні письмові іспити, так і альтернативні форми: дослідницькі проєкти, аналіз джерел, творчі завдання. Особлива увага приділяється оцінюванню не лише знання фактів, але й здатності

аналізувати, інтерпретувати та критично оцінювати історичну інформацію.

Американська модель вивчення історії.

Американська модель характеризується значною різноманітністю підходів через децентралізовану систему освіти. Ключовими характеристиками є поділ на американську та світову історію. Традиційно викладаються окремі курси з історії США та світової історії. Курс історії США часто вивчається двічі: спочатку в середній школі, а потім у старшій школі на більш глибокому рівні, що відображає концентричний принцип. Американська модель приділяє значну увагу розвитку навичок критичного мислення, аналізу історичних джерел та інтерпретації. Історичні курси інтегровані з громадянською освітою і спрямовані не лише на передачу знань про минуле, але й на виховання активних та відповідальних громадян. З 1980-х років американська історична освіта зазнала значного впливу мультикультуралізму, що призвело до розширення змісту курсів та включення історії різних етнічних, расових та соціальних груп. Дослідження Турана (Turana, 2020) показало, що американські вчителі часто висловлюються на користь змішаного підходу, який поєднує елементи хронологічного та тематичного структурування матеріалу.

Перспективи впровадження концентричного підходу в українській освіті.

Концентрична структура історичної освіти за новими Концептуальними засадами.

Затверджені Міністерством освіти і науки України Концептуальні засади реформування історичної освіти (2024) представляють системний підхід до реорганізації історичної освіти на основі концентричного принципу. Запропонована структура передбачає поділ історичної освіти на шість циклів у межах трьох освітніх рівнів:

Початкова освіта (1-4 роки навчання):

- Перший цикл (1-2 класи) – адаптаційно-ігровий (інформаційно-ознайомлювальний)
- Другий цикл (3-4 класи) – основний (інформаційно-фрагментарний)

Базова середня освіта (5-9 роки навчання):

- Перший цикл (5-6 класи) – адаптаційний (пропедевтичний сюжетний)
- Другий цикл (7-9 класи) – базове предметне навчання (проблемно-тематичний)

Профільна середня освіта (10-12 роки навчання):

- Перший цикл (10 клас) – профільно-адаптаційний
- Другий цикл (11-12 класи) – профільний (профільний проблемно-тематичний)

Ключовою інновацією є запровадження єдиного загальноосвітнього україноцентричного курсу «Історія», який має замінити окремі курси всесвітньої історії та історії України. Це рішення спрямоване на подолання фрагментації історичних знань та формування цілісного уявлення про історичний

процес. Важливою умовою єдиного курсу є його україноцентричність, яка передбачає, що не менше 2/3 змісту присвячується історії України, яка представляється в широких контекстах європейської та світової історії.

Проблемно-тематичний підхід до організації навчального матеріалу.

Проблемно-тематичний підхід до організації навчального матеріалу є одним із ключових аспектів реформування історичної освіти в Україні. Цей підхід передбачає побудову навчального процесу навколо значущих історичних проблем та тем, що дозволяють учням розвивати ключові компетентності. Концептуальні засади визначають змістові лінії як основу для формування ключових компетентностей. Відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти (2020), змістові лінії надають можливість представити історію як взаємодію:

- людини і природи;
- людини і суспільства;
- людини і влади;
- людини і світу матеріальних речей;
- людини і світу уявлень та ідей.

На сучасному етапі актуальними змістовими акцентами в межах загальноосвітнього курсу історії визначено: територіальні та демографічні зміни; історія українського націєтворення і державотворення; європейська та євроатлантична інтеграція України; деколонізація української історії; українська ідентичність і належність; історія українського Півдня та Сходу; культурна спадщина України.

Реалізація концентрично-хронологічного підходу в Модельній навчальній програмі.

Важливим кроком у реформуванні історичної освіти в Україні стала розробка Модельної навчальної програми «Інтегрований курс історії та громадянської освіти. 7-9 класи» (Кафтан та ін., 2024). Ця програма демонструє практичне втілення ідей, закладених у Концептуальних засадах. Ключовою особливістю програми є реалізація концентрично-хронологічного підходу, який дозволяє учням повторно звертатися до одних і тих самих історичних періодів на різних етапах навчання, щоразу вивчаючи їх на глибшому рівні з різних тематичних перспектив.

Навчальний матеріал програми організований навколо трьох основних тематичних осей для кожного класу:

- 7 клас: «Людина, суспільство та природа від минулого до наших днів»;
- 8 клас: «Людина, суспільство та світ матеріальних речей і винаходів у минулому і в сучасності»;
- 9 клас: «Людина, суспільство та влада в минулому і сучасності».

Важливим принципом програми є україноцентричність із одночасною інтеграцією історії України в загальносвітовий контекст: «Історія

України в кожному класі виступає ключовим компонентом змісту і викладається в контексті глобальних подій і процесів». Значною перевагою програми є різноманітність запропонованих видів навчальної діяльності, які виходять за межі традиційного уроку: практичні заняття, спрямовані на історичну реконструкцію; рольові ігри та симуляції; проектна діяльність; дослідницькі завдання; робота з історичними джерелами; дискусії та дебати; створення медіапродуктів. Ще однією важливою особливістю програми є інтеграція історичного та громадянознавчого компонентів. Громадянознавчий компонент галузі присутній як наскрізний в навчальній діяльності учнів та учениць та інтегрується в історичні теми, доповнюючи їх та збагачуючи актуальним змістом.

Серед переваг програми: формування цілісного уявлення про історичний процес, подолання проблеми перевантаження фактографічним матеріалом, інтеграція національної та всесвітньої історії, поєднання історії та громадянської освіти, різноманітність методів та форм навчання.

Водночас існують виклики: необхідність розробки нових підручників та методичних матеріалів, потреба в перепідготовці вчителів, ризик формування фрагментарного уявлення про історичний процес, складність оцінювання компетентностей.

Методичні рекомендації щодо впровадження нових підходів.

Успішне впровадження нових підходів до вивчення історії в українській освіті потребує комплексного методичного забезпечення. На основі аналізу Концептуальних засад та досвіду інших країн можна визначити кілька ключових напрямків методичної роботи. Внутрішня інтеграція історичного матеріалу є одним із найважливіших аспектів впровадження концентричного та проблемно-тематичного підходів. Внутрішньопредметна інтеграція в навчанні історії має потрійне значення: інтеграція національної та всесвітньої історії в єдиному україноцентричному курсі; інтеграція різних історичних періодів через концентричний підхід; інтеграція різних аспектів історії через змістові лінії. Зовнішня інтеграція в навчанні історії передбачає органічне взаємопроникнення матеріалу з різних освітніх галузей. Методичні рекомендації щодо зовнішньої інтеграції включають проблемно-хронологічну синхронізацію змісту історії з іншими суспільствознавчими дисциплінами та інтеграцію історії з природничо-математичними та мистецькими галузями.

Важливим аспектом впровадження нових підходів є підготовка та перепідготовка вчителів. Необхідно забезпечити осучаснення змісту освітніх програм підготовки майбутніх вчителів, а також системи підвищення кваліфікації діючих педагогів. Для методичного забезпечення вчителів важливою є розробка навчально-методичних матеріалів, які

відповідатимуть новим підходам: модельні навчальні програми, побудовані за концентричним і проблемно-тематичним принципами; підручники нового покоління; методичні посібники для вчителів; банки навчальних завдань; електронні освітні ресурси.

Виклики та перспективи нової моделі вивчення історії в Україні.

Переосмислення цілей історичної освіти в умовах війни.

Широкомасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року кардинально змінило контекст функціонування всієї освітньої системи, особливо історичної освіти. В умовах війни відбувається трансформація розуміння цілей та завдань історичної освіти, її ролі у формуванні національної ідентичності та громадянської позиції. Концептуальні засади реформування історичної освіти (2024) підкреслюють, що в сучасних умовах історична освіта стає базовим складником національної безпеки держави. Це зумовлено кількома чинниками.

По-перше - увиразнення та консолідація української політичної нації. Історична освіта має відобразити та підтримати цю консолідацію, формуючи в учнів чітке розуміння процесів націєтворення.

По-друге - потреба усвідомлення геополітичних змін. Війна Росії проти України врешті «остаточно підкріпила чітку геополітичну орієнтацію України – на євроатлантичний напрям розвитку». Історична освіта має допомогти учням зрозуміти цей вибір у контексті історичного досвіду.

По-третє - необхідність протидії дезінформації та пропаганді. В умовах інформаційної війни історична освіта стає інструментом формування критичного мислення та здатності відрізняти факти від маніпуляцій.

Олександр Панарін, кандидат історичних наук, офіцер ЗСУ, так коментує потребу змін у вивченні історії в контексті війни: «Сьогодні ми живемо у стані війни, і наша освіта має відповідати на виклики, які ставить перед нами цей стан. Історична освіта не може залишатися нейтральною - вона має формувати громадянську позицію, критичне мислення, здатність протистояти маніпуляціям» (Топольницька, 2024).

Важливим аспектом переосмислення цілей історичної освіти є інтеграція історії та громадянської освіти. У Концептуальних засадах (2024) наголошується, що вивчення минулого в поєднанні з освітою з прав людини, демократії та громадянськості дає учням можливість зрозуміти процеси суспільного розвитку та сформувати власну громадянську позицію.

Дискусійні питання впровадження нових підходів.

Впровадження концентричного підходу та єдиного україноцентричного курсу історії супроводжується рядом дискусійних питань та викликів:

Проблеми переходу від традиційної моделі до нової. Зміна підходу потребує перебудови всієї системи історичної освіти, включаючи навчальні програми, підручники, методичне забезпечення. Як показує досвід інших країн, зокрема Угандійської реформи історичної освіти (Altinyelken, 2010), такий перехід може зустрічати опір з боку вчителів, які звикли до традиційних методів викладання.

Складнощі добору навчального матеріалу. Тематичний та концентричний підходи потребують ретельного відбору історичних тем та сюжетів. Олександр Охріменко, історик, викладач Київської школи економіки, зазначає в інтерв'ю Юлії Топольницької (2024): «Головний виклик - це вибір того, що саме вивчати. Коли ми переходимо від лінійної хронології до тематичного підходу, виникає питання: які теми обрати, які історичні періоди і події вважати найважливішими?»

Готовність учителів та учнів до роботи за новими підходами. Результати дослідження Турана (Turan, 2020) показують, що навіть учителі, які позитивно ставляться до тематичного підходу, часто не мають достатньо досвіду та підготовки для його ефективного впровадження.

Баланс між національною історією та всесвітньою. Впровадження єдиного україноцентричного курсу історії викликає питання про баланс між національною та всесвітньою історією. Концептуальні засади (2024) пропонують співвідношення не менше 2/3 на користь історії України, проте конкретна реалізація цього принципу залишається предметом обговорення.

Оцінювання компетентностей у новій моделі історичної освіти. Перехід від фактографічного підходу до компетентнісного потребує нових форм оцінювання, які б вимірювали не лише знання фактів, але й уміння аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати історичну інформацію.

Узгодження нових підходів із національними та міжнародними освітніми стандартами. Впровадження концентричного підходу має відбуватися у відповідності до Державного стандарту базової середньої освіти (2020) та враховувати міжнародні тенденції в історичній освіті.

Забезпечення наступності між різними рівнями освіти. Концентричний підхід передбачає повторення історичного матеріалу на різних рівнях з поступовим поглибленням, що потребує чіткої координації між різними ланками освітньої системи.

Попри ці виклики, запропонований концентричний підхід та єдиний україноцентричний курс історії мають значний потенціал для підвищення якості історичної освіти в Україні. За умов належного методичного забезпечення, підготовки вчителів та поступового, продуманого впровадження, ці зміни можуть суттєво покращити розуміння учнями історичних процесів, розвинути їхнє критичне мислення та сформувати громадянську позицію.

Висновки.

Аналіз різних підходів до організації навчального матеріалу з історії дозволяє зробити ряд важливих висновків щодо перспектив реформування історичної освіти в Україні.

Хронологічний, тематичний та концентричний підходи мають свої переваги та недоліки, які потрібно враховувати при розробці нової моделі історичної освіти. Хронологічний підхід забезпечує послідовне розуміння історичного процесу та причинно-наслідкових зв'язків, проте може призводити до перевантаження фактографічним матеріалом. Тематичний підхід сприяє розвитку критичного мислення та глибшому розумінню історичних процесів, але може створювати складнощі в формуванні цілісного хронологічного уявлення. Концентричний підхід дозволяє поєднати переваги обох підходів, забезпечуючи поступове поглиблення знань з урахуванням вікових особливостей учнів.

Дослідження міжнародного досвіду свідчить про тенденцію до поєднання різних підходів у викладанні історії. Британська модель успішно інтегрує тематичний та концентричний підходи, фінська система демонструє ефективність феноменологічного підходу з міждисциплінарною інтеграцією, сингапурська модель показує можливості спірального курикулуму з чітким структуруванням за віковими категоріями. Цей досвід має бути критично осмислений та адаптований до українського контексту.

Впровадження концентричного підходу та єдиного україноцентричного курсу історії в українській освіті відповідає сучасним викликам та потребам суспільства. Запропонована в Концептуальних засадах (2024) структура історичної освіти за шістьма циклами в межах трьох освітніх рівнів забезпечує системне та послідовне формування історичних компетентностей. Об'єднання історії України та всесвітньої історії в єдиному курсі дозволяє подолати фрагментацію історичних знань та сформувати цілісне уявлення про місце України в світовому історичному процесі.

Проблемно-тематичний підхід до організації навчального матеріалу, який пропонується застосовувати в межах кожного концентру, дозволяє зосередити увагу на ключових змістових лініях та формуванні компетентностей, а не на механічному запам'ятовуванні фактів. Модельна навчальна програма «Інтегрований курс історії та громадянської освіти. 7-9 класи» (Кафтан та ін., 2024) демонструє практичні можливості реалізації цих принципів.

В умовах російсько-української війни особливого значення набуває переосмислення цілей історичної освіти в контексті формування національної ідентичності, громадянської відповідальності та критичного мислення. Історична освіта стає інструментом консолідації української нації, протидії

дезінформації та виховання свідомих громадян. Інтеграція історії з громадянською освітою посилює виховний потенціал історичних курсів.

Успішне впровадження нової моделі історичної освіти потребує вирішення ряду викликів: забезпечення належної підготовки вчителів, розробки якісних навчально-методичних матеріалів, координації між різними рівнями освіти, створення нових форм оцінювання компетентностей. Необхідно враховувати міжнародний досвід, але адаптувати його до українських реалій, традицій та потреб.

Важливими напрямками подальших досліджень є: розробка конкретних методик реалізації концентричного підходу на різних освітніх рівнях; створення системи оцінювання історичних компетентностей; дослідження ефективності різних

моделей інтеграції національної та всесвітньої історії; вивчення впливу нових підходів на формування національної ідентичності та громадянської позиції учнів; аналіз досвіду впровадження аналогічних реформ в інших країнах.

Загалом, запропонована концептуальна модель реформування історичної освіти має значний потенціал для підвищення якості навчання історії в Україні. За умови поступового, системного впровадження з урахуванням виявлених викликів та на основі ретельного методичного опрацювання, ця модель може забезпечити формування в українських учнів глибокого розуміння історичних процесів, критичного мислення, національної ідентичності та громадянської відповідальності.

REFERENCES

- Ahonen, S., & Rantala, J. (Eds.). (2001). *Nordic Lights: Education for Nation and Civic Society in the Nordic Countries, 1850–2000*. Finnish Literature Society.
- Altinyelken, H. K. (2010). Curriculum change in Uganda: Teacher perspectives on the new thematic curriculum. *International Journal of Educational Development*, 30(2), 151–161. <https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2009.03.002>
- Basic Secondary Education State Standard. (2020). Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of September 30, 2020, No. 898.
- Deng, Z., Gopinathan, S., & Lee, C. K. E. (Eds.). (2013). *Globalization and the Singapore Curriculum: From Policy to Classroom*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-981-4451-57-4>
- Fanzo, J., Covic, N., Dobermann, A., Henson, S., Herrero, M., Pingali, P., & Staal, S. (2020). A research vision for food systems in the 2020s: Defying the status quo. *Global Food Security*, 26, 100397. <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2020.100397>
- Franchuk, V., Kopytko, M., & Melnyk, S. (2022). Ensuring Ukraine's food security in a changing security environment. *Vcheni Zapsyky Universytetu "KROK"*, 67(3), 9–17. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-67-9-17>
- Harnett, P. (2009). History teaching and the value of a balanced approach to the past. In S. Aktekin, P. Harnett, M. Öztürk, & D. Smart (Eds.), *Teaching History and Social Studies for Multicultural Europe* (pp. 15–26). Harf Education Publishing.
- Harris, R., & Burn, K. (2016). English history teachers' views on substantive content for young people. *Journal of Curriculum Studies*, 48(4), 518–546. <https://doi.org/10.1080/00220272.2015.1122091>
- Izraelov, M., & Silber, J. (2019). Assessment of the Global Food Security Index. *Food Security*, 11, 1135–1152. <https://doi.org/10.1007/s12571-019-00941-y>
- Kimura, M. (1979). The neutral theory of molecular evolution. *Scientific American*, 94–104.
- Löfström, J., & Van den Berg, M. (2012). Interpretation of the financial crisis in economic education. *Journal of Social Science Education*. <https://doi.org/10.4119/jsse-647>
- Malik, M., & Lupenko, Y. (2009). State regulation of economic sectors in domestic scientific studies. *Economy of Agro-Industrial Complex*, 10, 153–158.
- Maryna, A., & Yankovska, Y. (2023). Research on global food security conditions. *Economic Space*, 184, 1–10. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/184-4>
- Ministry of Education and Science of Ukraine. (2022). *Curriculum for General Secondary Education Institutions: History of Ukraine and World History, Grades 5–11*. Kyiv: Ministry of Education and Science of Ukraine.
- Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine. (2024, July 30). No. 1072: *The Conceptual Framework for Reforming History Education in the System of General Secondary Education*.
- Pylypenko, K. (2013). Food security of the country: Social and economic directions. *Bulletin of Sumy National Agrarian University*, 12, 48–51.
- Stradling, R. (1997). *Teaching the History of Europe in the 20th Century: Approaches and Problems*. Strasbourg: Council for Cultural Cooperation.
- Topolnytska, Y. (2024). Thematic or chronological? Principles of studying history at school. *New Ukrainian School*.
- Turan, I. (2020). Thematic vs chronological history teaching debate: Social media research. *Journal of Education and Learning*, 9(1), 205–216. <https://doi.org/10.5539/jel.v9n1p205>
- Vergunov, V., Derlemenko, T., Anikina, O., & Kirilenko, L. (2010). *Sozinov Oleksii Oleksiiovich: Biobibliographic Index of Scientific Works (1954–2009)*. Kyiv: Agrarian Science.
- Zalizniuk, V. (2018). Interpretation of food security essence in the context of public regulation. *Public Administration and Customs Administration*, 1(18).